

Inleiding

Deze CIROC-nieuwsbrief verschijnt aan de vooravond van het CIROC-seminar 'De illegale wildlifehandeling'. Het betreft hier een vorm van criminaliteit die nationaal en internationaal steeds meer op de agenda komt te staan. Niet in de laatste plaats vanwege toenemende betrokkenheid van de georganiseerde misdaad. Waarom is deze handel zo aantrekkelijk geworden voor criminele groeperingen? Waarom is er juist nu internationaal steeds meer aandacht voor dit probleem? Wie zijn de criminele actoren en wat is hun modus operandi? En wat vormen belangrijke knelpunten en oplossingen in de aanpak van dit relatief nieuwe fenomeen? Deze vragen staan onder andere centraal tijdens het komende CIROC-seminar. Daan van Uhm – spreker tijdens het seminar - gaat in de eerste bijdrage van deze nieuwsbrief op basis van zijn promotieonderzoek (uitgeverij Springer) in op een aantal van de hierboven gestelde vragen. Hij beschrijft hoe onder invloed van verschillende factoren waaronder de grote financiële belangen de betrokken actoren zich snel professionaliseren en hoe nieuwe actoren uit andere vormen van (georganiseerde) misdaad zich op de wildlife markt hebben begeven. In de tweede bijdrage van Noordegraaf en andere Utrechtse universitaire onderzoekers staat het interventievermogen van de nationale contraterrorisme-strategie over de periode 2011-2015 centraal. De auteurs maken duidelijk hoe het interventievermogen beïnvloed wordt door de zichtbaarheid van de dreiging en de politieke aandacht. Slot en Haverkamp gaan in de derde bijdrage in op financieel rechercheren in de strijd tegen terrorisme en georganiseerde misdaad. Zij concluderen dat financieel rechercheren idealiter in alle fases van het strafrechtelijk onderzoek ingezet zou moeten worden en niet slechts als middel om na veroordeling crimineel vermogen te kunnen 'afpakken'. In de vierde bijdrage doet Roks vanuit een 'crime as work' perspectief verslag van zijn promotie onderzoek onder de Haagse crips en de inbedding van deze 'gang' in hun sociale en geografische omgeving. Vervolgens beschrijven Lensvelt-Mulders en anderen de bevindingen van een literatuurstudie naar de effecten van prostitutiebeleid op de omvang van mensenhandel in acht Europese landen waaronder Nederland. In algemene zin blijken de beleidseffecten van criminalisering dan wel legalisering van prostitutie op de omvang van mensenhandel moeilijk waarneembaar. In de rubriek onderzoek in het buitenland, wederom een bijdrage op basis van afgerond promotieonderzoek, gaat Jude Oboh in op de Nigeriaanse betrokkenheid bij de mondiale cocaïnehandel. We eindigen met de gebruikelijke signaleringen en de aankondiging van twee CIROC seminars.

Prof. Dr. Richard Staring (EUR, CIROC)

Analyse

De professionalisering van criminele netwerken in de illegale wildlifehandeling

Dr. Daan van Uhm (Universiteit Utrecht)

Veranderende perspectieven

Duidelijk was dat er geen 'groene mafia' betrokken zou zijn in de illegale wildlifehandeling; de actoren zouden slechts bestaan uit eigenaren van dierenwinkels en leden van hobbyclubs, concludeerde de in 1994 opgestelde Parlementaire enquêtecommissie opsporingsmethoden, de Commissie van Traa, op basis van grootschalig criminologisch onderzoek naar de aard, ernst en omvang van de georganiseerde criminaliteit (PEO, 1996). Ondanks diverse artikelen van journalisten die in de jaren 1990

INHOUDSOPGAVE

- ◆ Inleiding
- ◆ Analyse
 - De professionalisering van criminele netwerken in de illegale wildlifehandeling
 - Gericht, gedragen en geborgd interventievermogen? Evaluatie nationale contraterrorisme-strategie
 - Financieel rechercheren als onderzoeksinstrument in de strijd tegen georganiseerde criminaliteit en terrorisme
 - In de h200d: een eigentijdse etnografie over de inbedding van criminaliteit en identiteit
 - Aan de grenzen van het meetbare: de methodologische kwaliteit van internationale studies naar de omvang van aan prostitutie gerelateerde mensenhandel met nadruk op Noordwest Europa
- ◆ Onderzoek in het buitenland
 - De Nigeriaanse betrokkenheid bij de mondiale cocaïnehandel
- ◆ Signaleringen
- ◆ CIROC studiedagen

verwezen naar de betrokkenheid van dergelijke criminele organisaties - zo waarschuwde de *Los Angeles Times* bijvoorbeeld voor de betrokkenheid van Chinese, Siciliaanse en Russische gangsters en verwees het *Time Magazine* naar Zuid-Amerikaanse drugskartels die cocaïnehandel zouden combineren met wildlife - ging men er voor een lange tijd vanuit dat opportunisten en toeristen deze illegale handelsvorm domineerden (Van Uhm, 2016a). Pas in de vroege jaren 2000 veronderstelde de Verenigde Naties en een onderzoeksteam van CITES dat de georganiseerde misdaad, met inbegrip van de Russische mafia en Chinese Triades, 'sterk aanwezig en groeiende' zou zijn (e.g. UN, 2003). Deze claims werden versterkt door onderzoeken van universiteiten in opdracht van dierenbeschermingsorganisaties (e.g. Cook et al., 2002). Tegenwoordig is dit beeld geïntensiveerd; de wildlifehandeling wordt regelmatig in verband gebracht met georganiseerde criminele netwerken (e.g. Europol, 2013). Bovendien heeft de 'Commission on Crime Prevention and Criminal Justice' van de Verenigde Naties recent benadrukt dat de illegale handel in wildlife moet worden behandeld als 'zware criminaliteit'; een misdrijf dat bestraft dient te worden met een maximale vrijheidsstraf van ten minste vier jaar of meer.

Sociaaleconomische en geopolitieke invloeden

Het perspectief over de betrokken partijen is aanzienlijk veranderd in de afgelopen twee decennia: van opportunisten en toeristen die 'per ongeluk' illegale producten van wildlife meenemen naar criminele organisaties die de gehele handelsketen controleren (Van Uhm, 2016a). Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat vanwege de lage prioriteit en toenemende globalisering in de afgelopen twintig jaar opportunisten zich snel hebben kunnen professionaliseren (Petrossian, Pires & Van Uhm, 2016). Zo gaf een illegale handelaar in wildlife aan hoe zijn onderneming zich heeft kunnen uitbreiden tot een miljoenenbedrijf in de afgelopen decennia mede vanwege de internationalisering van de handel. Na arrestatie achtte de rechtbank hem onder meer schuldig aan grootschalige illegale dierenhandel binnen een criminele organisatie (Van Uhm, 2016b). Eveneens zouden de stijgende prijzen op de zwarte markt voor exclusieve

soorten - naarmate ze meer met uitsterven bedreigd raken - een belangrijke aantrekkingskracht kunnen hebben: een kilo neushoornhoorn is tegenwoordig meer waard dan haar gewicht in goud of cocaïne. Voormalige leden van het Medellín drugskartel of Ierse georganiseerde bendes die zich zijn gaan richten op de neushoornhandel illustreren deze verschuiving. Voorts kunnen politieke prioriteiten de focus beïnvloeden van criminele organisaties: in het grensgebied van China en Myanmar (ook wel bekend als de 'Gouden Driehoek') gaven sluikehandelaars - die met brommers meerdere malen per dag de grens overstaken - aan hoe repressief beleid op de opiumhandel heeft geleid tot een overstap op de wildlifehandel; stukken ivoor, olifanthuiden en neushoornhoorn zijn belangrijk smokkelwaar geworden (Van Uhm, 2016a). Ten slotte is het bekend dat georganiseerde misdaad goed gedijt in economisch kwetsbare en onderontwikkelde gebieden waar de overheid er niet in slaagt om effectief het geweldsmonopolie toe te passen (Bovenkerk, 2003). Een bezoek in het conflictgebied Dagestan in de Kaukasus dat een hoge mate van werkloosheid kent, leert op welke wijze de 'kaviaarmafia' samenwerkt met corrupte politie en visinspectie. Volgens enkele stropers worden ze zelfs beveiligd door de regionale milities tegen de federale politie (Van Uhm & Siegel, 2016). Terwijl in het Rifgebergte in Noord-Marokko dat traditioneel bekend staat als 'smokkelaarsparadijs' met een hoge mate van armoede, opportunisten onderdeel zijn gaan uitmaken van criminele wildlife netwerken. Zo bevestigden handelaars hoe ervaren smokkelaars ingezet worden om apen verdoofd met kinderslaapmiddel en verborgen in koffers via boottochten Europa binnen te smokkelen (Van Uhm, 2016c). Hoewel deze regio's bekend staan vanwege de drugs of wapenhandel, zijn het eveneens broedplaatsen voor criminele wildlife groeperingen geworden en is overlap niet verwonderlijk.

Transparantie, criminalisering en militarisering

Naast de sociaaleconomische en geopolitieke invloeden, is ook de transparantie van de handel aan het veranderen: was er voorheen nauwelijks kennis vanwege een tekort aan diepgaand onderzoek, tegenwoordig buigen internationale diensten zoals Interpol, de FBI en CIA zich over deze vorm van criminaliteit. 'Als je meer naar dit soort misdaad zoekt, vind je meer', veronderstelde een specialist van Europol onlangs (Nieuwsuur 2016). Bovendien is het bekend dat de drang naar securitisatie en criminalisering van wildlife producten een paradoxaal effect kan hebben (Duffy, 2014). In gesprek met apenhandelaars in Marokko bleek dat hoewel voorheen alles in klaar daglicht plaatsvond, de handel zich tegenwoordig 's avonds afspeelt; dit vanwege toenemende arrestaties in de afgelopen jaren. De handelaar gaf letterlijk aan dat betere organisatie nodig is om de handhaving te ontwijken (Van Uhm, 2016c). De stropers van neushoorns en olifanten gebruiken tegenwoordig geavanceerde apparatuur (zoals GPS en helikopters) en grote smokkeloperaties van kaviaar worden gecoördineerd in samenwerking met lokale functionarissen (Van Uhm, 2016d; Van Uhm & Siegel, 2016). Ook bewapenen stropers en parkwachters zich steeds beter in de context van de zogenaamde 'groene militarisering', waarbij repressief beleid als oplossing wordt aangedragen tegen de stroperij; als gevolg vallen er in toenemende mate slachtoffers aan beide zijden (Duffy, 2014). Zo hebben bijvoorbeeld velen hun leven verloren in de wildlifestrijd die plaatsvindt in de National Parks in Afrika of tijdens botsingen tussen stropers en handhavers van de federale overheid in Rusland in de oorlog om de waardevolle eitjes van de steur. Deze voorbeelden illustreren dat de handel transparanter is geworden, maar eveneens dat de betrokkenen genoodzaakt zijn zich beter te organiseren en bewapenen.

En de toekomst...

De veronderstelling dat actoren voornamelijk zouden bestaan uit dierenwinkels en leden van hobbyclubs lijkt achterhaald in een wereld waar beschermde soorten in een rap tempo verdwijnen terwijl de waarde gestaag toeneemt. Onder invloed van globalisering, criminalisering en schaarste blijken criminele groeperingen zich rap te professionaliseren en zijn nieuwe spelers met achtergronden uit andere vormen van criminaliteit op de markt verschenen. Zodoende zorgen deze nieuwe inzichten voor een herziend beeld over de betrokken actoren in de illegale wildlifehandel.

Literatuur

- Bovenkerk, F. (2003). *Misdaadprofielen*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Cook, D., Roberts, M., & Lowther, J. (2002). *The International Wildlife Trade and Organised Crime: A Review of the Evidence and the Role of the UK*. Wolverhampton: University of Wolverhampton.
- Duffy, R. (2014). Waging a war to save biodiversity: the rise of militarized conservation. *International Affairs*, 90(4), 819-834.
- Europol (2013). *Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA)*. The Hague: Europol.
- Nieuwsuur (2016) Europa speelt grote rol in illegale dierenhandel, 6 februari 2016.
- PEO (Parlementaire Enquêtecommissie Opsporingsmethoden) (1996) *Inzake opsporing; enquête opsporingsmethoden*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Petrossian, G.A., Pires, S.F. & Van Uhm, D.P. (2016) An overview of seized illegal wildlife entering the United States, *Global Crime*, 17 (2): 181-201.
- United Nations (2003). *Illicit Trafficking in Protected Species of Wild Flora and Fauna and Illicit Access to Genetic Resources* (E/CN.15/2003/8).
- Van Uhm, D.P. (2016a) *The Illegal Wildlife Trade: Inside the World of Poachers, Smugglers and Traders* (Studies of Organized Crime). New York: Springer.
- Van Uhm, D.P. (2016b) De verwevenheid tussen de onder- en bovenwereld in de wildlife handel. *Cabiers Politiestudies* 38(1): 41-54.
- Van Uhm, D.P. (2016c) Monkey business: the illegal trade in Barbary macaques. *Journal of Trafficking, Organized Crime and Security*, 2 (1): 36-49.
- Van Uhm, D.P. (2016d) Illegal trade in wildlife and harms to the world. In Spapens, A.C.M., White, R. & Huisman, W. (Eds.), *Environmental Crime in Transnational Context*. Farnham: Ashgate Publishing, Ltd.
- Van Uhm, D.P. & Siegel, D. (2016) The illegal trade in black caviar. *Trends in Organized Crime*, 19(1): 67-87.

Gericht, gedragen en geborgd interventievermogen? Evaluatie nationale contraterroerisme-strategie

Prof. dr. Mirko Noordegraaf, Scott Douglas DPhil, Aline Bos MSc en Wouter Klem MA (allen Universiteit Utrecht)

Inleiding

In 2011 is door de NCTV de nationale contraterroerisme-strategie opgesteld, om een overzicht te bieden van alle maatregelen en een integrale aanpak te borgen. Op verzoek van de Tweede Kamer heeft het WODC een multidisciplinair team van bestuurs- en organisatiewetenschappers, geschiedkundigen en juristen van de Universiteit Utrecht gevraagd om deze strategie te evalueren. Het doel van de evaluatie is inzichtelijk te maken welke bijdrage de strategie 2011-2015 heeft geleverd aan het verminderen van het risico op aanslagen, het verminderen van de vrees voor aanslagen, en het beperken van de mogelijke schade na aanslagen. De evaluatie moet ook aandachtspunten meegeven voor de contraterroerisme-strategie 2016-2020. Hoewel de Tweede Kamer zoekt naar een helder en krachtig oordeel over de waarde van strategie in de afgelopen vijf jaar, is de evaluatie een complex proces. De effecten van contraterroerisme zijn vaak onmeetbaar, onzichtbaar en onvoorspelbaar. Dit artikel geeft een overzicht van de methode waarmee de onderzoekers dit vraagstuk hebben aangepakt en de conclusies die hier uit voortkwamen over het contraterroerisme-strategie.

Aanpak van de evaluatie

De effecten van contraterroerisme-beleid zijn niet rechtstreeks te evalueren. De direct effecten van maatregelen zijn moeilijk te bepalen en partners zetten maatregelen tegelijkertijd in. Het is daarmee lastig om een effect (zoals het niet-uitreizen naar Syrië) toe te wijzen aan één specifieke maatregel (bijvoorbeeld het intrekken van een paspoort). De context van de strategie wordt daarmee gekenmerkt door complexiteit: de ontwikkelingen zijn onvoorspelbaar, een onbegrensde groep van partners binnen en buiten de overheid is betrokken en er zijn weinig breed-ondersteunde wetenschappelijke bevindingen om het beleid aan te toetsen. Zo ontstaat de strategie in 2011 in een tijd van relatieve rust; de overheidsbezuinigingen en Arabische Lente lijken de strategie niet direct te raken. In 2015 is de dreiging echter getransformeerd door de

opkomt van flexibele, fluïde jihadistische netwerken en zijn er zorgen over links- en rechts-extremisme. De evaluatiemethode moet recht doen aan deze complexiteit, maar ook duidelijk vaststellen of de overheid tussen 2011 en 2015 krachtig heeft kunnen optreden. We richten ons daarom op het gezamenlijke interventievermogen; de gedeelde capaciteit van de betrokken organisaties om een doelgerichte, legitieme en robuuste bijdrage te leveren aan de doelen van de strategie. Specifiek kijken we naar het gezamenlijke interventievermogen van de landelijke en lokale overheidspartners; van ministeries en Nationale Politie tot gemeenten en lokale hulpverleningsorganisaties. Bij een krachtig interventievermogen kunnen deze partners ook in complexe omstandigheden gezamenlijk optreden tegen de risico's, in de wetenschap dat niet alle aanslagen voorkomen kunnen worden.

Beoordeling en analyse van interventievermogen

We beoordelen het interventievermogen op drie criteria. (a) Doelgerichtheid: de mate waarin partners en hun acties gericht zijn op de gezamenlijke doelstellingen. (b) Legitimiteit: de mate waarin de samenwerking steun behoudt van alle noodzakelijke ketenpartners. (c) Robuustheid: de mate waarin partners de vereiste kennis, contacten en menskracht paraat hebben, ook in veranderende omstandigheden. We analyseren het interventievermogen op basis van drie strategische acties waarmee de overheid het interventievermogen heeft willen versterken: (1) het opstellen van strategische plannen, (2) het stimuleren van landelijke samenwerking en (3) het implementeren van een integrale lokale aanpak. De analyse dekt daarmee niet alle acties van de overheid, maar geeft zowel plan- als procesevaluatie uitvoeren van landelijke coördinatie tot lokale uitvoering.

Factoren die het interventievermogen beïnvloeden

Op basis van de beschikbare beleidsdocumenten, interviews met sleutelpersonen, reeds beschikbare evaluaties en toets aan de wetenschappelijke literatuur onderscheiden we vijf factoren die het gezamenlijke interventievermogen beïnvloeden.

1. De brede oriëntatie van de strategie biedt onbedoeld ruimte voor selectieve aandacht. De plannen bieden een breed perspectief op contraterorisme, van een combinatie van preventieve en repressieve maatregelen tot een brede samenwerking tussen partners. De literatuur ondersteunt deze aanpak, maar waarschuwt ook dat veiligheidsgerichte maatregelen onbedoeld prioriteit kunnen krijgen. De strategie wil een 'kompas' bieden voor alle acties, maar wordt onbedoeld een 'beleidscatalogus' om vrij uit te kiezen.
2. Partners drijven van elkaar weg in tijden van verminderde aandacht. In tijden van verminderde aandacht zetten veiligheidsgerichte spelers nog redelijk actief in op het contraterorisme-beleid, maar zien sociaalgerichte partners geen expliciete rol voor zichzelf in het beleid. Zonder hun bijdrage kan de brede benadering echter niet worden waargemaakt en bij een zichtbare dreiging groeit hun rol dan ook weer.
3. De capaciteit van landelijke partners fluctueert sterk. Wanneer de dreiging niet zichtbaar is of minder politieke aandacht krijgt, lukt het niet om kennis, contacten en menskracht op peil te houden. Veiligheidsgerichte partners investeren bijvoorbeeld nog wel in het verbeteren van informatiedeling, maar ook AIVD, OM en politie krijgen te maken met bezuinigingen en verschuivende politieke prioriteiten. De sociaalgerichte partners als SZW en OCW hebben geen expliciete rol meer en hun capaciteit neemt tot 2013 af. Na het zichtbaar worden van de dreiging krijgt contraterorisme weer aandacht, maar moeten alle partners hun capaciteit opnieuw opbouwen.
4. De integrale lokale aanpak is in potentie krachtig, maar ook de capaciteit van lokale partners heeft gefluctueerd. In afwezigheid van zichtbare dreiging neemt de capaciteit op radicalisering af tot een enkele medewerker of valt helemaal weg. Na het zichtbaar worden van de dreiging herstelt het interventievermogen zich, doordat de integrale lokale aanpak de instrumenten van verschillende organisaties samenbrengt in een persoonsgericht maatwerkpakket van veiligheids- en sociaalgerichte interventies. De partners ondervinden nog wel hinder van de eerder weggelekte capaciteit. Het afstemmen tussen partners, het toerusten van professionals en het delen van informatie moet opnieuw geleerd worden.
5. De coördinatie vanuit de NCTV wordt gewaardeerd, maar rolconflicten blijven terugkomen. Partners benadrukken het belang van coördinatie

en zien dat de NCTV moet laveren tussen de eisen van verschillende partners. Organisaties als het OM stellen wel dat de NCTV beter moet balanceren tussen de genuanceerde praktijk en de cijfermatige politieke verantwoording. Rolconflicten zijn onvermijdelijk in een complex netwerk, maar de rol van de NCTV als onafhankelijk makelaar moet actief beschermd worden.

Conclusies over strategie 2011-2015

We concluderen dat de gezamenlijke doelgerichtheid en de legitimiteit na 2011 eerst zijn afgenomen. De plannen laten onbedoeld ruimte voor selectieve aandacht, met nadruk op repressieve en veiligheidsgerichte maatregelen. Ten tweede drijven de verschillende partners van elkaar af. Na het zichtbaar worden van de dreiging herstelt de doelgerichtheid en de legitimiteit zich; veiligheids- én sociaalgerichte partners werken weer aan gedeelde doelen en ondersteunen een gezamenlijke integrale lokale aanpak.

De robuustheid van het interventievermogen beweegt ook mee met de eerst afnemende en daarna toenemende zichtbaarheid van de dreiging en de daarbij behorende politieke aandacht. In de beginjaren lekken kennis, contacten en capaciteit weg bij alle landelijke en lokale partners, waardoor deze vanaf 2013 opnieuw moeten worden opgebouwd. De capaciteit groeit dus weer, maar de vraag is of deze capaciteit niet weer zal afnemen wanneer de politieke aandacht opnieuw verslapt.

Implicaties voor strategie 2016-2020

De kernvraag voor de komende vijf jaar is hoe het interventievermogen op peil gehouden kan worden in een veranderlijke context. Ook de komende vijf jaar zijn dreigingsontwikkelingen onvoorspelbaar, de betrokken partnerorganisaties divers en de expertise in ontwikkeling. Het is goed mogelijk dat de dreiging opnieuw transformeert, minder zichtbaar wordt en/of de politieke urgentie afneemt.

Hierbij is de kunst om expliciet onderscheid te maken tussen uitgangspunten van de strategie die moeten vaststaan – zoals de bescherming van de rechtstaat en de combinatie van veiligheids- en sociaalgerichte maatregelen – en acties die juist moeten meebewegen met de herkomst en aard van dreiging – zoals de maatwerk aanpak van verschillende soorten extremisme en van verschillende terroristische organisatievormen. Deze combinatie van fixatie (vast) en fluïde (los) zal moeten terugkomen in de visie en uitvoering van de nieuwe contraterorisme-strategie.

Noordegraaf, M., Douglas, S., Bos, A., Klem, W. (19 mei 2016). *Gericht, gedragen en vermogen interventievermogen? Evaluatie van de nationale contraterorisme-strategie*. Universiteit Utrecht/Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum.

Financieel rechercheren als onderzoeksinstrument in de strijd tegen georganiseerde criminaliteit en terrorisme

Dr. Brigitte Slot (Ecorys) en dr. Gerrit Haverkamp (WODC)

Tot nu toe wordt financieel rechercheren vooral ingezet als onderdeel van een lopend onderzoek met het doel om bij een veroordeling het criminele vermogen te kunnen ontnemen ("afpakken"). Financieel rechercheren is echter een essentieel horizontaal onderzoeksinstrument dat rechercheurs veel breder kunnen en zouden moeten gebruiken in de strijd tegen georganiseerde criminaliteit en terrorisme. Dit blijkt uit het WODC onderzoek: "Behoeften inventarisatie voor de ontwikkeling van financieel rechercheren in de Europese Unie (EU)" dat door Ecorys is uitgevoerd.

Doel en methoden van het onderzoek

Doel van dit onderzoek was enerzijds om inzicht te krijgen in de behoeften van opsporingsdiensten (en andere partijen) in de EU-lidstaten aan bruikbare methodieken en de daarbij behorende middelen. Een ander doel was het zo nodig verder ontwikkelen van de bestaande methodieken en de daarbij behorende middelen op het gebied van financieel rechercheren. Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve methoden. Achtenzeventig vragenlijsten zijn naar zesentwintig EU-lidstaten verstuurd. Dat zijn twee vragenlijsten voor de financieel rechercheurs en één voor de beleidsadviseur voor de

deelnemende EU-lidstaten. Zesendertig financieel onderzoekers hebben de vragenlijst ingevuld (68%) en achttien beleidsadviseurs hebben gereageerd (64%). De respons van de financieel onderzoekers en de beleidsadviseurs is geografisch gespreid over de EU lidstaten.

Onderzoeksresultaten

Hoewel het onderzoek in eerste instantie was gericht op de behoeften van opsporingsdiensten (en andere partijen) in de EU-lidstaten aan bruikbare methodieken en de daarbij behorende middelen komt uit het onderzoek naar voren dat er vooral behoefte is aan acties op het gebied van strategie, cultuur, samenwerking en kennisdeling, meer dan aan het introduceren van extra operationele methoden en technieken. Wel bestaat er een behoefte om de technische middelen die ter beschikking staan aan de financieel onderzoeker te verbeteren. Ook zijn er verbeteringen mogelijk in het updaten van de beschikbare data en informatie. Echter zulke verbeteringen zullen niet effectief zijn zonder een overkoepelende nationale strategie en bereidheid binnen de organisatie om te experimenteren met (nieuwe) financiële onderzoeksmethoden. Een belangrijk aandachtsgebied betreft ook de grensoverschrijdende financiële onderzoeken en de grensoverschrijdende samenwerking en informatie-uitwisseling met derde landen (niet-EU landen). De belangrijkste behoeften op het gebied van financieel onderzoek in de EU liggen op het niveau van de nationale strategieën, organisatie en cultuur, en internationale samenwerking.

Nationale strategie

De Multidisciplinaire Groep georganiseerde criminaliteit (MDG) heeft in de periode 2010-2012 in alle EU lidstaten een evaluatie gehouden van wetgevingshandelingen ter bestrijding van de financiële criminaliteit en activiteiten op het gebied van financieel onderzoek (Fifth cycle of mutual evaluations on financial crime and financial investigation, adopted by the Council on 26th of October 2012). Uit deze evaluaties volgt als belangrijkste aanbeveling aan de lidstaten om een langetermijnstrategie ter bevordering van het financieel onderzoek te formuleren. Slechts een klein aantal landen heeft een dergelijke strategie ontwikkeld en effectief geïmplementeerd. Voor een volledige integratie van financieel onderzoek in het strafproces, is verankering hiervan op nationaal politiek niveau van essentieel belang.

Organisatie en cultuur

Uit het onderzoek komt naar voren dat organisatie en cultuur cruciaal zijn voor de acceptatie, toepassing en het succes van financieel onderzoek. In de praktijk blijkt dat gespecialiseerde financieel onderzoekers zich in veel landen binnen de traditionele politie vaak onvoldoende begrepen voelen. De cultuur binnen de politieorganisatie is vaak niet ingericht op het mogelijk maken van effectief en efficiënt financieel onderzoek. Financieel onderzoek vergt vaak een andere attitude, andere processen en een lange adem. Andere punten van aandacht zijn het structureel aannemen van hoger opgeleid (HBO en universitair geschoold) personeel, opleiden van eigen personeel in combinatie met betere arbeidsvoorwaarden en betere loopbaanmogelijkheden voor gespecialiseerde onderzoekers.

Internationale samenwerking en informatie-uitwisseling

Volgens de respondenten is de samenwerking en de uitwisseling van informatie op veel niveaus onvoldoende, zowel binnen de strafrechtketen, tussen nationale organisaties zoals douane en politie, alsook tussen de verschillende overheidsdiensten en de private sector (banken). Het opzetten van multidisciplinaire samenwerkingsverbanden, ook met de particuliere sector, kan een belangrijke rol spelen bij het integreren van financiële onderzoeken in het reguliere politieonderzoek. Het onderzoek laat (wederom) zien dat de voorbereidingstijd en de beantwoordingstijd van rechtshulpverzoeken als knelpunt in grensoverschrijdende financiële onderzoeken wordt ervaren: de duur van de rechtshulpverzoeken is lang en de kwaliteit van de geleverde informatie laat te wensen over. Daarnaast stuiten financieel onderzoekers op de gebrekkige informatie-uitwisseling met derde landen, vooral belastingparadijzen.

Nederlands voorzitterschap EU

Financieel onderzoek was een van de prioriteiten van het ministerie van Veiligheid en Justitie tijdens het Nederlands voorzitterschap in de eerste helft van 2016 en dat op 30 juni 2016 is overgenomen door Slowakije.

Financieel onderzoek houdt meer in dan het uitvoeren van onderzoek ten behoeve van ontneming van crimineel vermogen. Een van de belangrijkste doelstellingen van het Nederlandse voorzitterschap is om dit punt over het voetlicht te brengen en de talrijke mogelijkheden van financieel onderzoek te belichten. Daarnaast is een actieplan gepresenteerd dat als doel heeft om de toepassing van financieel onderzoek in opsporingsonderzoeken te vergroten, het verhogen van de kennis bij politiediensten en de internationale samenwerking te bevorderen.

Misvattingen en een 'all-inclusive' benadering

Deze studie heeft aangetoond dat er binnen Europa nog steeds een misvatting bestaat over wat financieel onderzoek eigenlijk is en wanneer en hoe het effectiever toegepast zou kunnen worden. Financieel onderzoek is vooral een horizontale onderzoeksmethode (een deel van het opsporingsonderzoek) voor het verzamelen, analyseren en gebruiken van financiële informatie in de breedste zin van het woord en kan in principe in elk opsporingsonderzoek worden toegepast. Financieel onderzoek kan gebruikt worden om financiële stromen die met (georganiseerde) misdaad en terrorisme verband houden, in kaart te brengen. Met als uiteindelijk doel het verstoren en stoppen van (georganiseerde) criminaliteit en terrorisme.

Op basis van de onderzoeksresultaten blijkt dat om financieel onderzoek tot een succes te maken een zogenaamde 'all inclusive' benadering nodig is, waarbij financieel onderzoek op alle niveaus binnen de strafrechtketen geïntegreerd wordt.

Uit het onderzoek blijkt daarentegen dat in de meeste EU landen, financiële onderzoeken pas worden gestart (lang) nadat een crimineel feit als zodanig is geïdentificeerd. Methoden en technieken om proactief (financiële) data te onderzoeken en te monitoren (data mining) en vandaaruit onderzoek te starten, worden nog nauwelijks toegepast. Idealiter wordt financieel onderzoek in alle fasen van het strafrechtelijk onderzoek ingezet; van het proactief identificeren van misdaad en criminele netwerken, het ondersteunen van onderzoek en het vergaren van bewijs tot het berechten en veroordelen van criminelen.

Tenslotte laat het onderzoek zien dat het hebben van financiële kennis en een financieel georiënteerde onderzoekhouding op alle niveaus binnen het brede judiciële systeem belangrijk is: van een basis financieel bewustzijn voor de agent op straat tot zeer gespecialiseerde kennis bij forensisch accountants, die in staat zijn om bedrijfsconstructies te ontrafelen welke witwasconstructies verhullen. Financiële expertise aan de zijde van de openbaar aanklager en rechters is van belang om het door financieel onderzoekers aangedragen bewijs te begrijpen en te kunnen beoordelen.

Literatuur:

- Slot, B, Swart de I., Deleanu, I., Merkus E, Levi M en Kleemans E, (2016). *Behoeften inventarisatie voor de ontwikkeling van financieel onderzoek in de Europese Unie*, WODC onderzoek, Ecorys, Rotterdam.
- Brown, R, e.a., (2012). *The Contribution of Financial Investigation tot Tackling Organized crime; A Quantitative Study, Research Report 65*, Home Office, London 2012
- GENVAL (2012). *Final report on the fifth round of mutual evaluations Financial crime and financial investigations*, Brussels.
- GENVAL (2012). *Addendum to the final report on the fifth round of mutual evaluations, Summary of results of the fifth round of mutual evaluations*, Brussels.

In de h200d: een eigentijdse etnografie over de inbedding van criminaliteit en identiteit

Dr. R.A. Roks (Erasmus Universiteit Rotterdam)

In de h200d

Sinds het einde van de jaren negentig van de vorige eeuw noemen de Haagse Rollin 200 Crips zichzelf een 'gang', geïnspireerd door de mondiale verspreiding van de stereotiepe voorbeelden over Amerikaanse gangs (Van Gemert, Roks en Drogt, 2016). Deze Haagse Crips hebben met enige regelmaat van zich laten horen in de media, onder andere in reportages in tijdschriften, maar het meest beeldend in de documentaire 'Strapped 'N Strong' (2009) Naast de betrokkenheid bij geweldsdelicten, veroordelingen

wegens verboden wapenbezit en overtredingen van de Opiumwet, wordt er in de mediadocumentatie over de Crips de suggestie gewekt dat ze betrokken zijn bij vormen van georganiseerde criminaliteit zoals als (internationale) drugs- en wapenhandel en zogenaamde 'rip deals'. Naar buiten toe presenteren de Crips zich als gesloten netwerk, met een eigen stijl en bijbehorende symbolen en een eigen territorium: een kleine buurt in Den Haag die ze claimen als hun "h200d".

In mijn proefschrift (Roks, 2016a) heb ik gekeken naar de inbedding van criminaliteit en identiteit en stonden de volgende drie onderwerpen centraal: de manier waarop de Crips zich verhouden tot de buurt, de rol die het netwerk van de Crips speelt in hun (criminele) activiteiten en hoe de Crips bezig zijn met het construeren en communiceren van identiteit. De centrale bevindingen in mijn proefschrift baseer ik op een netwerk van ongeveer 150 personen die ik gedurende drie jaar veldwerk heb opgebouwd. Van 60 respondenten heb ik in die periode meer gedetailleerde informatie over hun leven heb verzameld op basis van interviews, informele gesprekken, participerende observatie en het analyseren van social media (Roks, 2016b).

Het kantoor van Keylow: de lokale inbedding van criminaliteit

De h200d werd door leider en oprichter Keylow tijdens mijn veldwerk bij herhaling aangeduid als zijn "winkel" of "kantoor". In mijn proefschrift gebruik ik de metafoer van het kantoor van Keylow om de lokale inbedding van de criminele activiteiten van de Rollin 200 Crips inzichtelijk te maken. De h200d doet dienst als het kantoor van Keylow waar nieuwe of lopende zaken worden besproken, vergaderingen plaatsvinden over "het zetten van werk" - een eufemisme verwijzend naar het plegen van criminaliteit - en mensen van binnen of van buiten de buurt met tips of "tories" langskomen en elkaar ontmoeten. Het gaat daarbij om bedrijven, ondernemers, klanten, partners, vertegenwoordigers, freelancers, ZZP-ers of parttimers die net als de Crips 'criminaliteit als werk' hebben. Ook buurtbewoners wisten Keylow of andere Crips in de h200d te vinden voor 'werk', informatie over 'werk', advies of contacten. Het kantoor van Keylow vormt aldus een fysieke plek waar criminele contacten samenkomen en waar illegale activiteiten worden besproken, maar op het kantoor zelf gold als ongeschreven regel dat er geen "werk gezet werd".

De bedrijfsproblemen van het kantoor van Keylow

Tijdens mijn veldwerk kreeg ik zicht op de betrokkenheid van de Rollin 200 Crips bij de teelt van hennep in woningen. Een aantal oudere leden van de Rollin 200 Crips beschikte over kennis ten aanzien van de kweek van wiet en hield zich bezig met het bouwen en inrichten van de kwekerijen, het verzorgen van de 'stekkie's' en het houden van toezicht op de groei van de wiet. Verschillende jongere Crips sliepen op banken of matrassen in woningen waar zich kwekerijen bevonden en hadden onder andere als taak om deze te beschermen tegen potentiële 'rippers' en op tijd schakelaars van licht- en watertoevoer en luchtafvoer om te zetten. Deze manier van werken kon echter niet voorkomen dat het tijdens het productieproces van hennep geregeld fout ging, onder andere door de ontdekking van thuisplantages door lekkages, stroomstoringen, stankoverlast en geluidsoverlast. Diverse leden van de Crips kwamen hierdoor in aanraking met de politie, met als hoogtepunt de arrestatie van zeven Crips op diverse locaties eind april 2013 onder toezicht oog van voormalig minister van Veiligheid en Justitie Ivo Opstelten (*De Telegraaf*, 24 april 2013).

De historie van de Crips toont een uiteenlopend beeld van betrokkenheid bij verschillende criminele activiteiten, soms tegelijkertijd. In plaats van een specifieke criminele specialisatie lijkt het kantoor van Keylow bereid om in te spelen op de mogelijkheden die zich voordoen op het gebied van criminaliteit op straat. Door de leden van de Crips werd dit wisselen tussen criminele activiteiten opgevoerd als een bewuste keuze: het te lang bezighouden met dezelfde vormen van criminaliteit zou volgens hen namelijk resulteren in te veel aandacht van politie en justitie. Deze manier van werken kent echter nadrukkelijk keerzijden. De sterke, onderlinge banden van de Crips bieden een potentieel aan onderling vertrouwen en ondersteuning, aspecten die beschouwd kunnen worden als een groot goed in de context van (georganiseerde) criminaliteit. Toch schuilt er in deze kracht van hechte banden ook een zwakte. Ondanks dat hun lokale inbedding en bekendheid de nodige klanten en zakenpartners naar het kantoor van Keylow bracht, waren dit zelden contacten die de Crips konden voorzien van nieuwe informatie, werkzaamheden of andere

contacten op het gebied van criminaliteit.

Daarnaast deden er zich spanningen voor tussen de leden van de Crips. Jongere leden raakten naarmate hun banden met de Crips hechter en intiemer werden meer afhankelijk van de Crips voor hun levensonderhoud en andere vormen van ondersteuning. Deze kwetsbare positie werd versterkt door de asymmetrische machtsrelaties binnen het netwerk van de Crips, in het bijzonder ten aanzien van de verdeling van respect, erkenning, waardering en financiële compensatie. Door de jongere leden werd er "werk gezet" of werden zij niet of nauwelijks voor hun criminele werkzaamheden gecompenseerd. Het uitblijven van deze tegengebaren, in de vorm van waardering of financiële middelen, stonden aan de basis van onderlinge conflicten die uiteindelijk resulteerden in het vertrek van ongeveer twintig jongere leden in een periode van anderhalf jaar. De overgebleven leden zijn, op een enkele uitzondering na, bestaan uit de Crips die sinds het einde van de jaren negentig het kenmerkende blauwe uniform van de Crips dragen. Voor deze Crips van het eerste uur zal het, zoals op de tatoeages op hun lichaam valt te lezen, "Crip till the casket" zijn.

Literatuur:

Roks, R.A. (2016a). *In de h200d. Een eigentijdse etnografie over de inbedding van criminaliteit en identiteit*. Rotterdam: Erasmus School of Law.

Roks, R.A. (2016b). In de h200d: een eigentijdse etnografie, *Justitiële Verkenningen*, 42(1), pp. 47-64.

Van Gemert, F., Roks, R., & Drog, M. (2016). Dutch Crips Run Dry in Liquid Society. In: C.L. Maxson en F.A. Esbensen (eds.). *Gang Transitions and Transformations in an International Context* (pp. 157-172). Switzerland: Springer International Publishing.

Aan de grenzen van het meetbare: de methodologische kwaliteit van internationale studies naar de omvang van aan prostitutie gerelateerde mensenhandel met nadruk op Noordwest Europa

Prof. dr. G. Lensvelt-Mulders (UvH), dr. P. Lugtig (UU), dr. P. Bos (UvH), A. Elevelt (MSc-UU), A. Helms (MA-UvH)

In opdracht van het WODC is een internationaal vergelijkende literatuurstudie gedaan naar de effecten van prostitutiebeleid op de omvang van mensenhandel in acht Europese landen: Nederland, België, Groot-Brittannië, Duitsland, Zweden, Noorwegen, Finland en Denemarken

Prostitutiebeleid

Hoewel het prostitutiebeleid tussen deze landen (sterk) verschillend is, zijn er een aantal gezamenlijke uitgangspunten aan te wijzen. Allereerst gaan alle beleidmakers er vanuit dat prostitutie geen gewoon beroep is. De aanname is, dat er wel prostitueés gedefinieerd als we mannelijke en vrouwelijke sekswerkers, zijn die vrijwillig en vanuit een positieve attitude voor het beroep kiezen, maar dat dit zeker niet het geval is voor alle prostitueés en dat het veld gevoelig is voor criminaliteit en uitbuiting. Ten tweede wordt aangenomen dat het beroep nooit helemaal zal verdwijnen. Het Europese prostitutiebeleid is dan ook vooral gericht op het verminderen van risico op criminaliteit en het verlagen van de kans op schade en nadeel (harm) voor de prostitueés.

Strategische beleidslijnen

Hoewel het prostitutiebeleid per land sterk verschilt, zijn er twee grote strategische beleidslijnen te onderscheiden: legalisering en criminalisering (Lensvelt-Mulders et al., 2016). Legalisering houdt in dat prostitutie legaal wordt gemaakt, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen het wel of niet hebben van een bordeelverbod. Landen waar prostitutie (deels) legaal is, zijn België (deels bordeelverbod), Denemarken (bordeelverbod), Finland (bordeelverbod), UK (bordeelverbod), Duitsland, en Nederland. Wanneer de prostitutie wordt gecriminaliseerd kan dat op twee manieren, door het strafbaar stellen van de prostitueé en door het strafbaar stellen van de prostituut. Dit laatste staat bekend als het 'Zweedse model' en dit type beleid staat volop in de belangstelling, vanwege het vermeende positieve effect op de omvang van mensenhandel. Wij vonden dit model in Zweden en Noorwegen.

Eerdere analyses van de effecten van legalisering van prostitutiebeleid op de omvang van mensenhandel, laten ruimte voor een twee elkaar uitsluitende voorspellingen (Cho, Dreher & Neumayer, 2013). Het *substitutie-effect* voorspelt dat de omvang van mensenhandel bij legalisering af zal nemen. Dit omdat het taboe op prostitutie verdwijnt, waardoor meer vrouwen (en mannen) vrijwillig voor dit beroep kunnen kiezen. Deze groep zal de illegaal werkende, meest buitenlandse prostitués, uiteindelijk verdringen. Maar ook een tegengestelde beweging kan worden verwacht, als gevolg van het *schaaleffect*. Legalisering draagt bij aan een grotere vraag naar prostitués. Als niet aan die vraag kan worden voldaan, speelt dat mensenhandelaren in de kaart. Schaalvergroting leidt aldus tot een toename van mensenhandel.

Onderzoeksmethoden

Voor dit onderzoek werden 173 studies geïdentificeerd. Voor de identificatie van deze studies zijn drie methoden gebruikt. Allereerst werd op basis van vier belangrijke artikelen (Aronowitz, 2014; Vermeulen, Van den Herreweghe en Van Puyenbroek (2007); NRM: Mensenhandel in beeld (2014); Nijkamp, Sijstra, Snippe en Bieleman (2014) een back-search gedaan op basis van referentielijsten, gevolgd door een forward-search op basis van citaties, tenslotte aangevuld met een open search in Google Scholar. Ten slotte werd de zo gevonden literatuurlijst voorgelegd aan het veld om aangevuld te worden met grijze literatuur (filedrawer-effect). Wij vonden 173 studies (gepubliceerd tussen 2005-2015) die alle diagonaal zijn gelezen. Daarbij bleek dat slechts 46 studies waren gebaseerd op oorspronkelijk empirisch onderzoek. De methodologische kwaliteit van deze 46 studies is in detail gecodeerd. Studies die de resultaten van andere studies samenvatten, werden niet meegenomen. De oorspronkelijke studies, waarop de resultaten uit het betreffende artikel gebaseerd waren, wel. Gevonden studies zijn vervolgens langs de wetenschappelijke meetlat gelegd. Belangrijke indicatoren voor wetenschappelijke kwaliteit waren: 1) de helderheid van onderzoeksdoel en vraagstelling, 2) goed afgebakende definitie van de populatie, 3) passendheid gebruikte onderzoeksmethoden, 4) bij de data passende statistische bewerkingen, 5) kwaliteit van de conclusies in relatie tot voorgaande.

Resultaten

Het valt op hoe inhoudelijk divers de gecodeerde studies zijn, en hoe weinig empirische studies er blijken te zijn die op zorgvuldige wijze een relatie leggen tussen de omvang van aan prostitutie gerelateerde mensenhandel en het gevoerde prostitutiebeleid.

Redenen daarvoor zijn de forse verschillen in nationaal prostitutiebeleid, waardoor definities fors uiteenlopen. Dit heeft tot gevolg dat internationale statistische vergelijkingen regelmatig helemaal niet over dezelfde populaties blijken te gaan (zie bijvoorbeeld de registers van Eurostat).

Verder wordt in de literatuur de relatie tussen mensenhandel en prostitutie verschillend opgevat. Veel studies bevatten onderzoek waar de omvang van *illegale prostitutie* in relatie tot het gevoerde beleid wordt geschat. Illegale prostitutie is echter niet per definitie ook een indicator voor mensenhandel. Studies specifiek gericht op mensenhandel daarentegen, hanteren een bredere definitie van slachtoffers dan alleen 'mensen die in de prostitutie terecht komen'. En tenslotte hebben we te maken met verborgen en verboden praktijken die zich gewoon slecht laten onderzoeken. We bevinden ons hier letterlijk aan de grenzen van het meetbare.

Invloed beleid

Op basis van de in dit onderzoek beoordeelde studies bleek het niet mogelijk om valide uitspraken te doen over de invloed van beleid op de omvang van mensenhandel. In landen waar sprake is van regulatie vinden wij geen overtuigende aanwijzingen voor het schaalmodel (mensenhandel neemt toe), noch voor het substitutiemodel (mensenhandel neemt af). In landen waar sprake is van criminalisering van prostitutie vinden wij geen overtuigende aanwijzingen dat criminalisering leidt tot een verminderde vraag naar prostitutiediensten, noch aanwijzingen dat dit vervolgens leidt tot vermindering van de omvang van aan prostitutie gerelateerde mensenhandel. Algemeen kan gesteld worden dat de kwaliteit van de data waarop de omvangschattingen gebaseerd zijn, niet goed genoeg is voor het maken van valide schattingen.

Om in de toekomst beter inzicht te krijgen in de relatie tussen prostitutiebeleid en de omvang van mensenhandel, zijn drie typen

beloft vol onderzoek onderscheiden.

- Het bestaande registeronderzoek kan sterk worden verbeterd door het synchroniseren van de nationale registers, waarbij ook internationale afspraken gemaakt moeten worden over de definities van legale en illegale prostitutie, uitbuiting, en mensenhandel. Uiteindelijk moeten registers worden ontwikkeld die speciaal voor dit doel gebruikt worden. Het op deze manier verbeteren van de kwaliteit van registers maakt de weg vrij voor de complexere statistiek die hoort bij het analyseren van zogenaamde big data (capture-recapture, predictive / structural modeling, pattern matching etc.).
- Mixed-method onderzoek, zoals bijvoorbeeld dat van Nijkamp, et al. (2014) is voor onderzoek op regionale schaal zeer veelbelovend, en door het maken van slimme combinaties kunnen belangwekkende inzichten worden verkregen over de relatie tussen prostitutiebeleid en mensenhandel. In de begeleidingscommissie werd gespeculeerd over de mogelijkheden van een internationale vergelijking van havensteden (Antwerpen, Hamburg en Rotterdam) op basis van etnografisch onderzoek, aangevuld met data uit politieregisters en interviews met stakeholders uit de wereld van prostitutie, handhaving en politiek.
- Tenslotte zien wij een toename van het gebruik van Internet als bron voor dataverzameling. De prostitutie is steeds in beweging, sekswerkers opereren onder verschillende namen en adressen. Op dit moment wordt het internet vooral gebruikt voor een eerste verkenning van het veld en het leggen van contacten voor verder onderzoek. Het internet kan in de toekomst ook vaker gebruikt worden voor het in beeld brengen van verplaatsingen, bijvoorbeeld als gevolg van veranderingen in het prostitutiebeleid en de daaropvolgende handhavingsacties.

Literatuur:

- Aronowitz, A. A. (2014). To punish or not to punish: What works in the regulation of the prostitution market? In N. Peršak & Vermeulen, G. (Eds.), *Reframing Prostitution. From discourse to description, from moralization to normalization* (pp. 223 – 251). Apeldoorn: Maklu.
- Cho, S. Y., Dreher, A., & Neumayer, E. (2013). Does legalized prostitution increase human trafficking?. *World Development*, 41, 67-82.
- Lensvelt-Mulders, G., Lugtig, P., Bos, P., Elevelt, A., Helms, A. (2016). *Aan de grenzen van het meetbare: de methodologische kwaliteit van internationale studies naar de omvang van aan prostitutie gerelateerde mensenhandel met nadruk op Noordwest Europa*. Utrecht, Den Haag: Universiteit voor Humanistiek, WODC.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2014). *Mensenhandel in en uit beeld II. Cijfermatige rapportage 2008-2012*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nijkamp, R., Sijstra, M., Snippe, J., & Bieleman, B. (2014). *Verboden rood in beeld: Onderzoek aard en omvang niet-legale prostitutie in 2014*. Groningen-Rotterdam: IntraVal.
- Vermeulen, G., Van den Herreweghe, E., & Van Puyenbroek, L. (2007). *Mensenhandel in beeld. Eerste kwantitatieve en kwalitatieve analyse van Belgische slachtofferdata*. Ghent: Maklu.

Onderzoek in het buitenland

De Nigeriaanse betrokkenheid bij de mondiale cocaïnehandel

Dr. ir. J.R. Obob

Nigeriaanse landen zijn zowel in cocaïne-exporterende landen als in cocaïne-importerende landen betrokken bij de handel in cocaïne. Hoewel de cocaïnemarkt als een Amerikaanse aangelegenheid begon, is deze daarna naar het Europese, Afrikaanse en Aziatische continent uitgebreid (UNODC, 2015; INCB, 2015). De wereldwijde handel in drugs is een open en concurrerend bedrijf voor zowel rijk als arm waar bovendien veel geld in is te verdienen. Al in 1905 beschreef de Nederlandse criminoloog Bongger de relatie tussen misdrijven en economische en sociale condities. Hij betoogde dat het begaan van misdrijven een normale reactie is op de heersende economische condities. De armen zouden criminaliteit plegen vanwege noodzaak of uit een gevoel van onrechtvaardigheid (Bongger, 1905).

Mijn promotieonderzoek richt zich onder andere op Nigeria en het in kaart brengen van de Nigeriaanse betrokkenheid bij de internationale cocaïnesmokkel. Ik heb dit onderwerp vanuit een criminologisch, economisch en sociologisch perspectief bestudeerd. De criminologische theorieën en de empirische onderzoeksmethoden hebben mij geholpen om grip te krijgen op de sociale processen en de interacties die, direct en indirect, te maken hebben met de Nigeriaanse illegale cocaïnehandel. Mijn Nigeriaanse achtergrond en ruim zestien jaar werkervaring, als consultant voor de Ministerie van Justitie, de Politie en de Koninklijke Marechaussee, waren waardevol bij het verrichten van dit onderzoek (Oboh, 2016).

Nigeria

Nigeria is zowel een transitland van illegale Zuid-Amerikaanse cocaïne als ook een consumptieland. Vanuit een historisch perspectief valt op te merken dat Nigeria onmachtig is gebleken om de nekoloniale mentaliteit van zich af te schudden, waardoor er tot op heden verdeeldheid heerst in de maatschappij met politieke instabiliteit en oorlog tot gevolg. Bekende voorbeelden hiervan zijn onder andere de Biafra burgeroorlog (1966–1970), de Niger Delta crisis en de terroristische organisatie 'Boko Haram', die allemaal direct of indirect een relatie met de illegale drugssmokkel als financieringsmechanisme kennen.

Geopolitieke factoren dragen bij aan de slagingskansen van georganiseerde illegale activiteiten. Niet zozeer in de zin van sociale problemen, maar meer in de zin van sociale voordelen (Bovenkerk, 2001). Drugsmokkelaars weten deze factoren, bijvoorbeeld met betrekking tot de infrastructuur, goed te exploiteren. Zij hebben zowel kennis als contacten waardoor ze precies weten welke wegen, vliegvelden en zeehavens in Sub-Sahara Afrika 'effectief' worden bewaakt.

Endemische corruptie en slechte naleving van de wet is veelvoorkomend en heeft geresulteerd in 'The Nigerian Dream', oftewel het bereiken van rijkdom met alle mogelijke middelen ongeacht de bron. Dit is de Nigeriaanse opvatting van 'succes in het leven' geworden. Een begrijpelijke situatie aangezien ruim 70% van de bevolking onder de armoedegrens leeft, ondanks het feit dat Nigeria natuurlijke rijkdom in olie en gas bezit (Winsor, 2015). Landbouw en visserij worden bemoeilijkt doordat machtige bedrijven als Shell en Total met hun olie- en gasexploitatie het milieu vervuilen. Hierdoor zijn veel mensen werkloos. Daar komt nog bij dat kapitaal voor de ontwikkeling van het land wordt weggesluisd naar het buitenland, waardoor drugssmokkel voor veel gefrustreerden een aantrekkelijk alternatief wordt. Globalisering en technologische ontwikkelingen zijn verder van invloed op de betrokkenheid van Nigerianen in de illegale cocaïnehandel. Even zo de georganiseerd misdaad in Nigeria (Siegel & van de Bunt, 2012) en de staatscriminaliteit (Ebbe, 2016).

Nigeriaanse cocaïnesmokkelaars over Nederland

Nigeriaanse cocaïnesmokkelaars hebben een positieve kijk op Nederland en zien ons land als een centraal distributiepunt naar andere Europese landen. Schiphol is een belangrijk vliegveld en de Rotterdamse haven is de drukste haven in Europa. Ondanks de strenge controles en technologisch middelen, zoals de bodyscan, blijven Nigeriaanse cocaïnesmokkelaars succesvol omdat een volledige controle, op vertrek- en aankomstpunten, onmogelijk is. Nigerianen vinden dat er in het Nederlands strafrecht tolerant wordt omgegaan met drugdealers. De gevangenisstraffen zijn relatief laag en bovendien worden de condities binnen de Nederlandse gevangenis veel comfortabeler geacht in vergelijking met gevangnissen in andere landen. De meeste Nigeriaanse drugsmokkelaars zijn zich bewust van het gevaar dat zij lopen, maar bagatelliseren dit. Ze zien hun activiteiten als handelstransacties met een risico dat men acceptabel acht. Met uitgesproken ondernemingsdrang zien ze de illegale cocaïnehandel, die open staat voor allerlei deelnemers met verschillende achtergronden, als één die voorziet in een vraag van consumenten. De Nigeriaanse cocaïnesmokkelaars maken deel uit van kleine, flexibele, netwerken. Zij passen zich ad hoc aan om succesvol te zijn, zo blijkt uit mijn onderzoek. In tegenstelling tot wat de NDLEA (2012) beschrijft, die hen ziet als geformaliseerde kartels of georganiseerde groeperingen. Enerzijds biedt illegale drugshandel de mogelijkheid om in het levensonderhoud te voorzien, anderzijds worden neutralisatietechnieken (Sykes & Matza, 1957) ingezet als activiteiten misgaan. Het leven in Nigeria is moeilijker geworden voor de 'gewone' burger door de daling van de olieprijs; de

belangrijkste inkomstenbron van de Nigeriaans regering. Bovendien heeft de Nigeriaanse munt meer dan 40% van haar waarde verloren ten opzichte van de USD (Cui & Wernau, 2016). Door deze ontwikkelingen is het goed mogelijk dat er meer mensen, vanuit frustratie en nood, hun heil zoeken in de internationale cocaïnesmokkel.

Lessen voor de aanpak van de cocaïnehandel

Nigeriaans cocaïnesmokkelaars zijn gespecialiseerd in het invoeren van kleine hoeveelheden cocaïne (een kilo of minder) door drugkoeriers of bolletjesslikkers. Deze worden direct geleverd aan contacten en afnemers in de bestemmingslanden, waaronder ook Nederland. Er is in Nederland handhaving van de aanpak nodig ten aanzien van de Nigeriaanse internationale cocaïnesmokkel, om te voorkomen dat de indruk gewekt wordt dat Nederland Free For All is. Daarnaast is de cocaïne die Nederland binnengesmokkeld wordt, schadelijk voor de gezondheid van de afnemers door 'het versnijden'. Helaas liggen de prioriteiten in de Nederlandse samenleving elders, denk aan terrorismebestrijding.

Het is van belang dat er vanuit de Europese Unie ondersteuning wordt geboden aan Nigeriaanse instanties voor anti-drugs en anti-corruptie, zoals NDLEA, EFCC en UNODC. Het ontbreekt deze organisaties aan genoeg en goed opgeleid personeel met gespecialiseerde kennis en ervaring. Nigeriaanse experts, die hier en in de EU opgeleid zijn, zouden uitgezonden kunnen worden om deze organisaties te versterken. Daarnaast kan de financiering van alternatieve projecten in Nigeria, zoals in de landbouw en in de zonne-energie, mogelijkheden bieden aan Nigeriaanse burgers om hun levensstandaard te vergroten zodat zij een andere keuze kunnen maken dan de illegale internationale cocaïnehandel.

Literatuur:

- Bonger, William Adrian. 1916 [1905]. *Criminality and Economic Conditions*. Translated by Henry P. Horton. Boston, MA: Little, Brown.
- Bovenkerk, F. (2001). *Misdaadprofielen*. Amsterdam: Meulenhoff
- Cui, C. & Wernau, J. (2016). Naira Plunges After Nigeria Ends Dollar Peg. *The Wall Street Journal*, (2016, June 20). Retrieved 17-09-2016 from, <http://www.wsj.com/articles/naira-plunges-after-nigeria-ends-dollar-peg-1466440618>.
- Ebbe, O.N.I (2016). *State Crimes Around the World: A Treatise in the Sociology of State Deviance*. Nigeria. Dubuque: Kendall Hunt.
- International Narcotics Control Board Report 2015. *United Nations: International Narcotics Control Board*, (2016, January). Retrieved from <https://www.incb.org/incb/en/publications/annual-reports/annual-report.html>
- National Drug Law Enforcement Agency [NDLEA]. (2012, March 7). *NDLEA Seizes Over 1.3 Million Kilogrammes of Drugs, Marks World Drug Day*. NDLEA [Press release]. Retrieved from <http://www.ndlea.gov.ng/v1/?q=node&page=11>
- Oboh, J.R. (2016). *Cocaine Hoppers. The Nigerian Involvement in the Global Cocaine Trade*. Utrecht: Utrecht University (PhD thesis, 11 March 2016).
- Siegel, D., & van de Bunt, H. (Eds.) (2012). *Traditional Organized Crime in the Modern World: Responses to Socioeconomic Change*. New York: Spring.
- Sykes G.M., & Matza, D. (1957). Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. *American Sociological Review*, 22 (6), 664-670.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2015). *World Drug Report 2015, PDF*. UNODC. Retrieved from https://www.unodc.org/documents/wdr2015/World_Drug_Report_2015.pdf
- Winsor, M. (2015, June 18). Nigerian Senators Receive \$2,500 Or 506,000 Naira To Spend On Clothes, Not \$43 Million Or 8.64 Billion Naira, Senate President Says. *International Business Times*. Retrieved from, <http://www.ibtimes.com>.

Geelhoed, F. & Staring, R. (2015). 'Nooit Nederlander genoeg'. Ontwikkelingen in de sociaal-culturele positie van Turks-Nederlandse jongeren, hun wereldbeelden en attitudes ten opzichte van (religieus geïnspireerd) geweld. In J. Dagevos (Ed.), *Werelden van verschil, Over de sociaal-culturele afstand en positie van migrantengroepen* (pp. 160-219). SCP: Den Haag. <http://hdl.handle.net/1765/93125>

Hiah, J.W. & Staring, R.H.J.M. (2016). 'But the Dutch would call it exploitation?'. Crimmigration and the moral economy of the Chinese catering industry in the Netherlands. *Crime, Law & Social Change*, 66 (1), 83-100. doi: <http://dx.doi.org/10.1007/s10611-016-9625-7>.

Kleemans, E.R. (ed.) (2015). Special issue 'Financial aspects of organized crime'. *European Journal on Criminal Policy and Research* 21(2).

Kleemans, E.R. & W. Huisman (2015). Multi-agency approaches in 'criminogenic' settings: The case of the Amsterdam Red Light District. *Crime, Law and Social Change* 64(4&5): 247-261.

Kruisbergen, E.W., E.R. Kleemans & R.F. Kouwenberg (2016). Explaining attrition: Investigating and confiscating the proceeds of organized crime. *European Journal of Criminology*. Online first: DOI: 10.1177/1477370816633262

Leukfeldt, R., E.R. Kleemans & W.Ph. Stol (2016). Cybercriminal networks, social ties and online forums: Social ties versus digital ties within phishing and malware networks. *British Journal of Criminology*. Online first: DOI: 10.1093/bjc/azw009

National Academy of Sciences (2015). *Understanding the U.S. Illicit Tobacco Market: Characteristics, Policy Context, and Lessons from International Experiences*. Washington, D.C.: National Academy of Sciences.

Oboh, J.R. (2016). *Cocaine Hoppers. The Nigerian Involvement in the Global Cocaine Trade*. Utrecht: Utrecht University (PhD thesis, 11-3-2016).

Roks, R.A. (2016a). *In de h200d. Een eigentijdse etnografie over de inbedding van criminaliteit en identiteit*. Rotterdam: Erasmus University Rotterdam, (PhD thesis, 18-3-2016).

Slot, B., L. de Swart, I. Deleanu, E. Merkus, M. Levi & E.R. Kleemans (2015). *Needs assessment on tools and methods of financial investigation in the European Union*. The Hague: WODC.

Van de Ven, K. (2016). *The Formation and Development of Illicit Performance and Image Enhancing Drug Markets: Exploring, Supply and Demand, and Control Policies in Belgium and the Netherlands*. Utrecht, Utrecht University (PhD thesis, 16-2-2016).

Van Ooijen-Houben, M.M.J. & E.R. Kleemans (2015). Drug Policy: the "Dutch Model" (2015). *Crime & Justice. A Review of Research* 44: 165-220.

Van Uhm, D.P. (2016) *The Illegal Wildlife Trade: Inside the World of Poachers, Smugglers and Traders* (Studies of Organized Crime). New York: Springer.

Welsh, B.C., & E.R. Kleemans (eds.) (2015). Global perspectives on preventing violence and upholding justice. Special issue *Crime, Law and Social Change* 64(4&5).

14 december 2016: Kwaliteit van opsporing
Raadzaal Universiteit Utrecht

15 februari 2017: Bedreiging openbaar bestuur
Raadzaal Universiteit Utrecht

COLOFON

Redactie: prof. dr. E.R. Kleemans en prof. dr. R. Staring

CIROC Secretariaat:
Universiteit Utrecht /
Willem Pompe Instituut
Boothstraat 6
3512 BW Utrecht

email: ciroc@uu.nl
tel: 030 2537120 / 7137

www.ciroc.nl